

Strijden in de Verheven Strijd

Over de zingeving van oorlog in de middeleeuwse christelijke traditie

Xavier Baecke

Vandaag wordt oorlog bij voorbaat als slecht ervaren. Ook binnen de meeste wereldreligies wordt het al lange tijd niet meer openlijk goedgekeurd. Toch is oorlog steeds een kenmerk geweest van menselijke beschaving.

Misschien is 'oorlog' dan ook niet meer wat het geweest is. Vaak wordt het geassocieerd met een puur materiële daad die geweld, terreur en verwoesting met zich meebrengt. Dit agressieve aspect van oorlog valt uiteraard niet te ontkennen. Agressiviteit dat enkel leidt tot menselijk leed valt nooit goed te spreken. De vraag is of iedere vorm van oorlog dit in zich heeft, of iedere vorm van oorlog ook doorheen de geschiedenis deze perceptie heeft teweeg gebracht? En zelfs indien beide vragen positief worden beantwoord, of iedere oorlog steeds de slechtste oplossing tot stand heeft gebracht?

Hierbij komen we tot een moderne paradox (en ik zeg modern omdat het een fenomeen is van de laat 20^e en 21^e eeuw): is oorlog steeds af te keuren wanneer de oorlog een gering maar openlijk zichtbaar leed teweeg brengt, terwijl oorlogloosheid een groot en verdoken leed toelaat? Deze paradox laat ons toe te begrijpen dat oorlogen in verschillende vormen voorkomen en in de geschiedenis niet steeds als een puur materieel verschijnsel werden aanzien.

Verder ligt er misschien ook een diepere waarde in oorlog, naast het wereldlijke materiële aspect ervan. Het brengt ons tot de idee en misschien de herontdekking van rechtvaardige en sacrale oorlog.

Roeland, vechtend in Roncevalles.
Deze Paladijn van Karel de Grote werd
in de Middeleeuwen gezien als één van de
voorbeelden van ridderlijkheid.

In voorliggend artikel zal ik kort dit onderwerp behandelen vanuit de christelijke traditie. Eerst zullen wij bekijken hoe de Bijbelse teksten het onderwerp behandelen, vervolgens hoe de vroege Kerk hiermee omging. Wij zullen voorts de middeleeuwse gedachte inzake dit subject aansnijden om zo te komen tot het begrip *'heilige oorlog'* en *'meest heilige oorlog'*. Ten slotte behandelen wij het principe van de sacrale krijger, de ridder, binnen deze heilige oorlog.

Vaak wordt aangenomen dat het christendom een pacifistische godsdienst is die bij voorbaat oorlogsvoering of geweld veroordeeld als een zonde en tot het kwade. Toch is die theorie vaak doorbroken in het verleden, waarvan de kruistochten gedurende de hoge middeleeuwen (12de – 13^e eeuw) misschien het beste voorbeeld zijn. Misschien is het interessant na te gaan wat de christelijke traditie en christelijke auteurs hierover te zeggen hebben. Als studenten van de middeleeuwse krijgskunst en de daarbij horende ridderlijkheid is het overduidelijk dat het oorlogvoeren en het Goddelijke twee zaken zijn die niet los van elkaar staan.

Misschien moeten we het pacifistische laagje vernis dat het christendom vandaag met zich meedraagt laten voor wat het is en de traditionele teksten opnieuw ter hand nemen.

Goddelijke agressie, rechtvaardige oorlog

De basisteksten van het christelijke geloof (of toch een deel ervan) zijn samengebracht in de Bijbel, een samenstelling van teksten gemaakt door H. Hieronymus (347-420). Deze heeft een Latijnse vertaling gemaakt van teksten die onder wijd beraad gedurende de vierde eeuw door de christenen zijn aanvaard als de Bijbelteksten. Laten we onze zoektocht daar beginnen.

De christelijke traditie bouwt voor een groot stuk verder op de Judaïstische traditie en binnen die traditie zijn de wetten van Mozes één van de centrale thema's. Daaronder bvb. de zogenaamde tien geboden. Hierin valt te lezen:

"Gij zult niet doden"

(Exodus 20:13).

Dit schijnt de daad van moord, dat een essentieel onderdeel vormt van oorlog, als kwaad te bestempelen. Maar wanneer wij de tekst aangaande de geboden verder uitdiepen vinden we:

"Wie echter zijn naaste moedwillig aanvalt en hem vermoordt met voorbedachten rade.

Die moet gij zelfs van mijn altaar weghalen en ter dood brengen"

(Exodus 21:14).

Hier kunnen we dus lezen dat het voorgaande verbod slaat op diegenen die moedwillig en met slechte intenties iemand aanvallen of zelfs ter dood brengen. Tegen dergelijke mensen is geweld en doodslag wel toegestaan, aldus gaat de tekst verder.

Hier krijgen we een ander beeld over de traditie dan we aanvankelijk zouden verwachten. Toch is bovenstaande tekst niet onlogisch, de teksten staan immers vol met beschrijvingen van oorlogen die de Israëlieten in hun verleden hebben moeten doorstaan. Deze waren in hun ogen *'rechtvaardige oorlogen'* (een term waar we later op terug komen).

'Met ongeveer veertigduizend gewapende mannen waren ze langs de ark van Jahwe de rivier overgetrokken om in de vlakte van Jericho de strijd aan te binden'

(Joshua 4:13)

Joshua beweerde de legers van Jahwe aan te voeren en op diens bevel liep hij met de ark des verbonds rond de muren van Jericho terwijl priesters zevenmaal op de hoorns bliezen. Jahwe zou hen bijstaan in hun oorlog en het gevolg is algemeen bekend:

*"Toen begon het volk te schreeuwen
en werd er op de hoorns geblazen.
Bij het schallen van de hoorns
begon het volk uit alle macht te schreeuwen.
De muur stortte in, het volk klom naar boven,
iedereen recht voor zich uit,
en zij veroverden de stad"*

(Joshua 6:20).

Le prise de Jéricho, door Flavius Josèphe, 1470-1475.

Dit is een van de vele voorbeelden waarbij Jahwe de Israëlieten bijstond in hun oorlogen.

De volgende vraag die we ons kunnen stellen is of de christelijke traditie, m.a.w. het Nieuwe Testament een gelijkaardig beeld geeft over een rechtvaardige oorlog:

" Het beest en zijn profeet verslagen

11 Ik zag dat de hemel geopend was, en dit zag ik: een wit paard met een ruiter, dat 'Trouw en betrouwbaar' heet, die een rechtvaardig vonnis velt en een rechtvaardige strijd voert.

12 Zijn ogen waren als een vlamvend vuur en op zijn hoofd had hij veel kronen. Er stond een naam op hem geschreven die niemand kende, alleen hijzelf.

13 Hij droeg met bloed doordrenkte kleren. Zijn naam luidde: 'Woord van God'.

14 De hemelse legermacht, gekleed in zuiver, wit linnen, volgde hem op witte paarden.

15 Uit zijn mond komt een scherp zwaard waarmee hij de volken zal slaan, en hij zal hen met een ijzeren herdersstaf hoeden. Hij zal de wijnpers van de hevige woede van de almachtige God treden.

'Openbaringen', - Albrecht Dürer

16 Op zijn kleding en op zijn dij staat de naam 'Hoogste Heer en koning'.

17 Toen zag ik een engel midden in de zon staan. Luid riep hij tegen de vogels die hoog in de lucht vlogen: 'Kom naar Gods grote maaltijd.'

18 Dan krijg je het vlees te eten van koningen, legeraanvoerders en machthebbers, het vlees van paarden en hun ruiters, van slaven en van vrije mensen, het vlees van jong en oud.'

19 Ik zag dat het beest en de koningen op aarde zich met hun troepen hadden verzameld om oorlog te voeren met de ruiter op het paard en zijn legermacht.

20 Het beest werd gevangengenomen, samen met de valse profeet die in zijn bijzijn tekenen had verricht, waardoor hij iedereen had misleid die het merkteken van het beest droeg en zijn beeld aanbad. Levend werden ze in de vuurpoel met brandende zwavel gegooid.

21 *De rest werd gedood door het zwaard dat uit de mond van de ruiter op het paard kwam, en alle vogels aten zich vol aan hun vlees.*“

(Openbaringen 19:11-21).

Alhoewel dit stuk uit *openbaringen* komt (en dus niet van de evangelisten zelf, die het draaipunt zijn van het Nieuwe Testament), geeft dit metaforisch een belangrijk beeld binnen de christelijke traditie. Oorlog wordt niet afgekeurd indien oorlog rechtvaardig is en met rechtvaardigheid wordt gestreden. Uit dit stuk blijkt tevens dat oorlog als meer werd gezien dan enkel een oorlog tussen mensen. Het is een spiritueel gebeuren, een tocht die leidt tot de uiteindelijke verlossing. Daarover later meer.

Wanneer we de Bijbelteksten erop nalezen dan komen we tot bepaalde conclusies:

1. De mens is in het bezit van erfzonde. Een term die aanduidt dat mensen niet perfect zijn en dat mensen fouten maken, bereidwillig of onbereidwillig. De mens is dus een zondig wezen.
2. In extreme zonde kunnen mensen worden aangezet tot het gebruik van onrechtmatig geweld, gedreven vanuit eigen passies of verlangens die als kwaad kunnen worden bestempeld (hierin spelen de filosofieën van Aristoteles en Plato een belangrijke rol in de christelijke traditie).
3. Geweld is een grote macht en kan vaak enkel met geweld worden bestreden. Indien dergelijk geweld wordt gebruikt dan dient er ‘oorlog’ te worden gevoerd, meer nog, dan staat het in het teken van het Goddelijke (lees ‘het goede’) en het pad naar verrijzenis (analoog aan de transcendentie in de eeuwigheid). Het is dus een verplichting om ‘oorlog’ te voeren. Let wel, oorlog staat niet steeds in het teken van fysiek geweld, maar ook het spirituele dient hier in beschouwing te worden genomen.

Romeinse goden en rechtvaardigheid

De zoektocht naar rechtvaardige oorlog is geen aspect dat enkel overgeleverd wordt naar de christelijke traditie vanuit het Judaïsme, maar ook vanuit de Romeinse traditie waarbinnen het christendom is gegroeid. Zo werd geen enkele oorlog gevoerd zonder de toestemming van de goden. Die werd bekomen, naar oude Etruskische gewoonte, door de Augures die de *auspices*, ofwel voorspellingen uitvoerden, door het bekijken van de vlucht der vogels of de ingewanden van heilige offers. Verder werden bvb. de poorten van de tempel van Janus (een van de oudste tempels van Rome, waarschijnlijk gemaakt door de Sabijnse deelstam van de Romeinen) enkel gesloten in vreedstijden en één van de andere eerste tempels was die van de Dioscuren Castor en Pollux, opgericht voor het bijstaan van de Romeinen tijdens de slag bij het Regillusmeer.

De Goddelijke Castor en Pollux stonden de Romeinen bij in hun rechtvaardige oorlog bij het Regillusmeer. Gravure van John Reinhard Weguelin, 1980

Niet enkel was er een duidelijk Goddelijk aspect bij Romeinse oorlogen, ook diende een oorlog rechtvaardig te zijn. Zij mocht enkel worden gevoerd ter bescherming van het Romeinse Rijk en zijn bondgenoten en mocht enkel worden goedgekeurd door de bevoegde instantie met het meest heilige recht, namelijk de senaat. (Zelfs in de tijd van de keizers moesten deze steeds met de senaat overleggen over oorlogsvoering). Zij bezat het *mos maiorum*, ofwel de gewoonte van de meerderen (de voorouders). Dat de zoektocht naar rechtvaardiging geen loutere formaliteit was maar een ernstig onderdeel van oorlogsvoeren bewijzen talloze teksten en rapporten over oorlog. Als voorbeeld haal ik het *De Bello Gallico* aan, waarin Caesar zijn oorlog als rechtvaardig beschouwt omdat hij het gevolg is van een inval van de Helvetii (de werkelijke rechtschapenheid van die reden blijft wel ter discussie).

Rechtvaardige oorlog in de stad van God

De eerste eeuwen van de christelijke traditie worden gekenmerkt door een vreedzaamheid waarbij agressie werd gemeden. In de vierde eeuw zou dit veranderen: de christelijke godsdienst zou worden aanvaard door Constantijn de Grote en zou later door Theodosius tot staatsgodsdienst worden gemaakt. Met die verandering moest ook de godsdienst en zijn gedrag worden aangepast, maar daarom niet zijn principes. Zij moest getransformeerd worden van een godsdienst voor een steeds groter wordende groep idealisten tot een godsdienst die ook kon omgaan met de realiteit van de wereld en het Rijk.

Aangezien oorlog en geweld daar een integraal deel van uitmaakten moest dit nu ook terug worden behandeld en uitgewerkt. De man met de grootste autoriteit binnen de traditie op dit vlak is kerkvader Augustinus van Hippo (353-430). In zijn *'Civitas dei (stad van God)'*, legt hij, gebaseerd op zowel historische als Bijbelse inzichten, zijn utopische maatschappij uit waar hij ook duidelijk aandacht geeft aan het militaire, *'de rechtvaardige oorlog'*.

“Maar, zeggen ze, de wijze man zal rechtvaardige oorlogen voeren. Alsof hij helemaal niet liever de noodzakelijkheid van rechtvaardige oorlogen zou betreuren, als hij onthoudt dat hij een man is; want als ze niet rechtvaardig waren zou hij ze niet voeren, en daarom bevrijdt zijn van alle oorlogen. Want het is het kwaad doen van de tegengestelde partij die de wijze man ertoe brengt rechtvaardige oorlogen te voeren; en dit kwaad doen, zelfs al gaf het geen reden tot oorlog, zou nog steeds een zaak van verdriet zijn want het is een man zijn kwaad doen.”

Augustinus voert rechtvaardige oorlog. Hier zien we dat oorlog vooral dient te worden verstaan als oorlog tegen het kwade, het chaotische; zowel innerlijk als uiterlijk.
13 eeuw

Augustinus definieert hierboven als het ware zijn rechtvaardige oorlog. Een oorlog die wordt gedwongen door het kwaad doen van iemand anders of een groep van mensen. Hij gaat zelfs verder door te zeggen dat zelfs indien kwaad doen geen reden is tot oorlog, die toch moet gevoerd worden. Hier komt het belangrijke aspect van waarde en eer als Goddelijke reden, meer zelfs, een verplichting tot het voeren van oorlog. Het is een idee dat een belangrijke rol zou spelen in het concept van het ridderlijke.

Hij gaat verder:

“ en elke overwinning, zelfs gewonnen door slechte mannen, is het resultaat van de eerste berechting van God die de overwonnenen vernedert ter wegneming of ter bestraffing van hun zondes.”

Augustinus verklaart hier dat zelfs een rechtvaardige oorlog kan verloren worden door de rechtvaardigen als een teken van hun zondes.

Hier treffen we het begrip dat een oorlog of gevecht Goddelijk bepaald is (wat later een belangrijke rol zou spelen in de godsoordelen) en dat de krijger kuis moet zijn van zonde (dit is trouwens de originele betekenis van kuisheid), dus van slechte gedachten of gedragingen: hij moet met andere woorden nobel zijn. Opnieuw een belangrijk aspect van de latere ridderlijkheid: niet enkel het kwade buiten hem moet bestreden worden maar ook innerlijk moet de krijger eervol zijn. Krijgskunde heeft dan ook een tweeledig aspect.

Bovenstaande frasen geven een goed beeld van de doctrine die aan de basis zou liggen van latere rechtvaardige of zelfs heilige, sacrale oorlogen in de christelijke traditie en het ontstaan van het begrip ridderlijkheid. We zouden de gehele Augustijnse doctrine kunnen samenvatten als volgt:

1. de oorlog is rechtvaardig in intentie. Er moeten een hoger doel zijn om een oorlog te starten.
2. de oorlog is rechtvaardig in dispositie. Haat voor de tegenstander mag geen ingrediënt zijn.
3. de oorlog is rechtvaardig in auspices (zie de analogie met de Romeinse traditie). Een wettelijke autoriteit heeft de oorlog verklaard.
4. de oorlog is rechtvaardig in zijn verloop. De middelen zijn rechtvaardig en de niet-vechters worden gespaard.

De Middeleeuwen: een tijd van oorlog

Deze doctrine zou heel belangrijk worden voor het ontwikkelen van de idee van oorlogsvoering en dat van de Heilige Oorlog. Het belang van dit idee is niet enkel maar herhaald door krijgers of de clerus maar ook door geleerden die we als middeleeuwse verlichtende denkers kunnen beschouwen. Het beste voorbeeld hiervan is Thomas van Aquino (1225-1274).

Gedurende het verloop van de Middeleeuwen heeft de Kerk vanuit zijn christelijke traditie geweld tegen christenen steeds aan banden willen leggen. Toch vinden we ook uit diverse perioden teksten terug die oorlog toelaat of zelfs aanmoedigt. Een voorbeeld hiervan is de tekst van Leo IV (847-855):

“Nu hopen we dat niemand van u zal sterven, maar we hopen dat u weet dat het koninkrijk van de hemelen gegeven zal worden als beloning aan degenen die sterven in deze oorlog. Want de Almachtige weet dat zij hun leven lieten vechtend voor de waarheid van het geloof, voor het behoud van hun land, hulp voor de verdediging van christenen. En daarom zal God hun belonen.”

Parcival vindt de Heilige Graal:
De symbolische queeste en zoektocht
naar het Goddelijke. 12de eeuwse manuscript

Daarnaast werden verschillende oorlogsdaden tijdens de Middeleeuwen vereeuwigd en vergoddelijkt in kronieken of verhalen waarvan het Arthurverhaal en het Chanson Roeland enkele van de belangrijkste zijn. De christelijke doctrine over sacrale en rechtvaardige oorlog alsook over ridderlijkheid komen in deze verhalen duidelijk en meermaals aan bod (hoewel zij niet als enige doctrine aan de basis van deze verhalen dient te liggen): de christelijke ridder strijdt niet voor eigen glorie of winstbejag, maar voor de bescherming van de zwakkeren en redding van eigen ziel (met duidelijk inbegrip van de diepere symboliek en inhoud).

Gregorius en Urbanus: van rechtvaardigheid naar sacraal

Ten slotte zou het verrechtvaardigen en zelfs aanmoedigen van oorlog leiden tot het heilig maken van oorlog binnen de christelijke traditie. Een idee dat zou ontstaan maar tegelijkertijd ook zou worden misbruikt tijdens de kruistochten. Aan de basis hiervan lagen twee belangrijke pausen: Gregorius VII (1073-1085) en Urbanus II (1088-1099).

Gregorius VII of Hildebrand was een discipel uit de doctrine van Cluny. Hij geloofde sterk in de christelijke doctrine en wenste de misbruiken in de Kerk maar ook in de wereld aan te pakken. Toch veroordeelde hij niet de oorlog maar gebruikte hij de doctrine van Augustinus om rechtvaardige, nu *'heilige oorlog'* genaamd, te definiëren.

"Indien wij God lief hebben en willen erkend worden als Christenen, zouden wij moeten vervuld worden van verdriet voor het ongeluk van dit grote Rijk [Byzantijnse], en de moord van zoveel Christenen. Maar enkel treuren is niet onze volledige plicht.

Het voorbeeld van onze Redder en de band van broederlijke liefde vraagt van ons dat wij onze levens laten om hen te bevrijden....

Daarom vragen wij u om omwille van uw geloof door welke u bent verenigd door Christus in de adoptie van de zonen van God, en de autoriteit van Sint Petrus, prins van de apostelen, wij vragen dat u wordt bewogen door degelijk medeleven voor de wonden en het bloed van uw broeders en het gevaar voor het besproken Rijk: voor de zaak van Christus, dient u de moeilijke taak op u te nemen om uw broeders te helpen."

(oproep tot een 'kruistocht' van Gregorius VII, 1074).

Deze omzendbrief, geschreven drie jaar na de inname van Manzikert door de Seljukse Turken bevat alle elementen voor een rechtvaardige oorlog. Hij argumenteert dat deze oorlog rechtvaardig is want zij dient niet gevoerd te worden voor de glorie van individuen maar ter bescherming van onschuldige christenen (zijnde wat we nu orthodoxen noemen). Meer nog, het is een ridderlijke plicht eigen belangen opzij te zetten voor een groter doel. Zij heeft een geldelijke autoriteit (die hij hier trouwens argumenteert, namelijk die van de zetel van Petrus, wat duidelijk wijst op het feit dat het pausdom zich nog niet *conditio sine qua non* als de absolute religieuze autoriteit beschouwd). Gregorius vereenzelvigd de daden van de krijgers met die van Christus, wat deze oorlog een Heilige oorlog maakt en zal leiden tot verlossing, een duidelijk introspectief aspect van de oorlog.

Urbanus II, een leerling van Gregorius, ging nog verder. De Heilige Oorlog die moest gevoerd worden ter bevrijding van het Heilige Land, was niet enkel '*sacraal*', maar '*meest sacraal*'. Hij noemde de krijgers zelfs '*militēs christi*' (ridders van christus). Zij dienden niet enkel deel te nemen aan oorlog, het was meer een pelgrimstocht ter vergeving van hun aardse zonden (lees - het corrumperende van de realiteit, de zoektocht naar het Goddelijke). Hiermee hoopte hij het krijgsgeweld dat ridders tegen elkaar gebruikten ter eigen winst en glorie om te buigen in een nobele daad ter bescherming van medechristenen en het geloof. (Hier dient men geloof als een diepzinnige opdracht te beschouwen).

Urbanus op het concilie van Clermont

"Wie ook, daarvoor, zal beslissen deze heilige pelgrimstocht aan te vangen en een eed te zweren aan God, zal het teken van het kruis van de Heer dragen op zijn voorhoofd of zijn borst. Wanneer, waarlijk, hij zijn eed heeft vervuld en wenst terug te keren, laat hem het kruis tussen zijn schouders op zijn rug dragen.

Zo, inderdaad, door tweevoudige actie zal hij het doel van de Heer vervullen, zoals hij beveelt in het Evangelie, "hij die dit kruis niet neme, is mij niet waardig"

(uit de toespraak van Urbanus II te Clermont, volgens Robrecht de monnik, 1095).

Van sacrale oorlog tot sacrale krijger

Uiteindelijk zou uit de gedachte van de sacrale oorlog, de gedachte van waarlijke ridderlijkheid vloeien. Die zou vooral tot uiting komen in de militair-religieuze ordes, waarvan de Johanieters en Tempeliers de bekendste zijn. We krijgen met andere woorden niet enkel sacrale oorlog maar sacrale krijgers, sacrale ridders.

Zegel van de tempeliers. Twee ridders die een paard delen (teken van broederschap en armoede, en als afzetting tegen het verderfelijke wereldlijke ridderschap). Op de zegel staat de lezen: "sigillum milites christi", zegel van de ridders van Christus.

Dit gedrag, alhoewel eerst met argusogen bekeken vanuit de Kerk, kreeg uiteindelijk grote medestand. Misschien de bekendste kwam van Bernard van Clairveaux, cisterciënzer monnik (1090-1153):

"Dit is, zeg ik u, een nieuwe vorm van ridderschap en onbekend in voorbije tijden. Het voert moeiloos een tweevoudige oorlog tegen zowel vlees en bloed en tegen het spirituele leger van kwaad in de hemelen. Wanneer iemand een tegenstander sterk verzet in het vlees, enkel betrouwend op de sterkte van het vlees, zou ik dat amper opmerken, aangezien het meer dan gewoon is. En wanneer een oorlog wordt gevoerd met spirituele kracht tegen ondeugden en demonen, dit ook is niets opmerkelijks, prijzenswaardig als het is, want de wereld is vol van monniken. Maar wanneer men een man ziet die hem zowel krachtig omgordt met het zwaard en nobel zijn riem markeert, wie zou dat niet beschouwen als een wonder boven alle wonderen, meer dan tot nog toe is geweten? Hij is waarlijk een vreesloze ridder en veilig aan elke zijde, want zijn ziel is beschermd door het pantser van geloof net als zijn lichaam is beschermd door het pantser van staal. Hij is dus dubbel bewapend en hoeft demonen noch mannen te vrezen. Niet dat hij de dood vreest, neen hij verlangt het. Waarom zou hij in angst leven of vrezen te sterven wanneer voor hem het leven Christus is, en sterven winnen betekent? Blij en vertrouwend staat hij voor Christus, maar hij zou verkiezen om verlost te worden en bij Christus te zijn, veruit een beter ding."

(uit 'ter prijzenis van een nieuw ridderschap' door Bernardus van Clairveaux, vroeg 12^e eeuw).

Het is duidelijk uit bovenstaande tekst dat een waarlijk ridder, niet enkel bekwaam dient te zijn van lichaam, maar ook rein in geest en sober van ziel. Bernard haalt hier op een meer metaforisch taalgebruik aan wat het hoogste ridder- en krijgerideaal is in de Middeleeuwen. Sacrale oorlogsvoering door een sacrale ridder. Maar wat wilt dat dan precies zeggen?

De symboliek achter de teksten

We hebben tot nu de evolutie binnen de christelijke traditie kunnen bekijken startende van de Judaïstische en Romeinse traditie tot de 12^e eeuw. Men zou dergelijke woorden kunnen afdoen als zinloze fanatieke geloofsovertuigingen. Maar zijn ze enkel dat? Konden dergelijke woorden, die ridders en krijgers aanzetten tot nobeler gedrag doorheen de eeuwen, werkelijk enkel holle zinnen zijn? Wel, om deze zinnen te begrijpen dienen we te stoppen met ons 21^e eeuwse seculier en vaak antiklerikaal denken, overtuigingen die ik hier niet wens aan te vallen. We dienen ons te verplaatsen in de diepere betekenis en symboliek van bovenstaande woorden.

Centrumpunt in het christelijke geloof is de waarde van caritas (zorg), dit wordt vaak gesymboliseerd door de kruisdood van Christus. Het symbool van een opoffering voor een hoger doel, een opoffering voor het Goddelijke en voor de maatschappij en de waarden waarvoor die staat. Die opoffering wordt ook beloond door het geloof op verrijzenis, een symboliek die dieper gaat dan enkel het geloof in een goed naleven. Het is het bereiken van het Goddelijke, van de eeuwigheid. De opname in de perfectie van het zijn, het harmonische zijn zonder plaats of tijd. Deze opname wordt niet zomaar bereikt in de hemelen (het bereiken van het Goddelijke dus) maar hier op aarde door het gedrag van ieder (de deugden vs de ondeugden, gesymboliseerd door het leven van Christus). Eervol en moedig gedrag hier leidt tot bereiken van het Goddelijke. Dit principe komt duidelijk naar voren in *'de stad van God'* van Augustinus.

Maar dat soort leven dient niet enkel bereikt te worden vanuit een soort monnikenbestaan. Een ander duidelijke waarde is de spirituele oorlog. Ten eerste een oorlog tegen de eigen ondeugden (een principe dat ook in de Islam naar voren komt: de grote jihad staat den dienste van de kleine jihad). Met andere woorden een spirituele oorlog waarin de krijger of ridder op zoek gaat naar de diepere waarden des levens, des zijns om die eeuwigheid (de verrijzenis te bereiken) en zo los te komen (van daar de term *verlossing*) van de zondige wereld (welke een deel uitmaakt van de realistische wereld maar er niet mee mag vereenzelvigd worden).

De krijger of ridder heeft niet enkel tot doel zijn eigen verlossing te bereiken maar ook die van anderen.

Dat is de doctrine beschreven door Augustinus en sterk bewerkstelligd door de Cluniciënzers en later cisterciënzers, en tenslotte door de orde van de tempel wiens regel op die van Citeaux is gebaseerd. De krijger of ridder had tot doel de waarden te beschermen en zijn medemens te beschermen tegen de waardelozen, met andere woorden de rechtvaardige oorlog te voeren.

De traditie der sacrale oorlog en de daaruit voortvloeiende sacrale krijger of ridder is er binnen de christelijke middeleeuwse traditie zowel voor diegene die een rechtvaardige 'Augustijnse' oorlog voerde, maar tegelijk een spirituele innerlijke oorlog voert.

Om het 'Bernardijs' te zeggen: een dubbel gewapende krijger, bestand tegen uitwendige aanvallen van waardelozen, maar tegelijk bestand tegen inwendige demonen. Enkel op die manier kan een waarlijk ridder de *verlossing* en de eeuwigheid bereiken.

Wanneer wij de diepere symboliek van het christendom ons voor de ogen houden zien wij dat de traditie van sacrale oorlogsvoering met zijn waarden ook hier sterk is bewaard. Meer nog, zij heeft mede de basis gelegd voor ridderlijke verhalen die mensen door de eeuwen hebben aangespoord nobel en waardig gedrag aan de dag te leggen. Zij leert ons dat indien wij ons tot werkelijke krijgers willen maken, wij eerst een blik in onszelf moeten werpen: ons lichaam dienen te trainen, onze ziel dienen te zuiveren, onze geest dienen te verlichten. Door ook in de wereld waar wij leven onze waarden hoog te houden en onze principes met eer te verdedigen bewandelen wij het pad naar de eeuwigheid.

Jung Ritter lere
Got lip haben frawen io ere
So wechst dein ere
Ube ritterschaft und lere
Kunst dy dich zyret und in krigen sere hofiret

(H. Döbringer, 1389)

Jonge ridder, bemin het Goddelijke pad
Eer ook uw vrouwe in dat
Opdat uw eer mag groeien
Beoefen ridderschap en kom tot bloeien
Leert de kunst fier en strijdt met sier

(vrije vertaling en interpretatie van de auteur)

Bibliografie

ASBRIDGE (T.), *The First Crusade. A new History. The Roots of Conflict between Christianity and Islam.* University of London, 2004, 384 p.

AUGUSTINUS VAN HIPPO, "De Civitate dei" in: SHAFF (P.), *St. Augustin's City of God and Christian Doctrine.* Grand Rapids, New York, 1983, 1043 p.

BERNARD VAN CLAIRVAUX, "Ter prijzenis van een nieuw Ridderschap" in: GREENIA (C.), *Bernard of Clairvaux: treatises Three, Cistercian Fathers Series, Number Nineteen.* Cistercian Publications, 1977, pp. 127-145

CAESAR (J.G.), "De Bello Gallico" in: CLEMENT (E.), *The commentaries of G. Julius Caesar,* London, 1655, 448 p.

"Chanson Roland" In: KENNETH (C.), *Song of Roland.* Project Gutenberg, 1996, 90 p.

DAVIS (R.H.C.), *A History of Medieval Europe. From Constantine to Saint Louis.* Pearson Education, Great Britain, 1957, 2006 (3ed.), 476 p.

De Bijbel, Wilibrordvertaling. Katholieke Bijbelstichting, 's Hertogenbosch, 1978, 1841 p.

DIODORUS VAN SICILIE, "Bibliotheca Historica" in: BEKKER (I.), *Bibliotheca historica. Editionem primam curavit.* Teubner, 1906

DOBRINGER (H.), Cod.HS.3227a in: LINDHOLM (D.), *Cod.HS.3227a or Hanko Döbringer fechtbuch from 1389.* 2005, 59 p.

GREGORIUS VII, "Roep om een Kruistocht" in: MIGNE, *Patrologia Latina*, 148:329 in: THATCHER (O.J.), & MCNEAL (E.H.), eds., *A Source Book for Medieval History.* Scribners, New York, 1905, pp. 512-13

HOSTEN (J.), *De Tempeliers. De tempelorde tijdens de kruistochten en in de Lage Landen.* Pearson Education, Benelux, 2006, 354 p.

INNES (M.), *Introduction to Early Medieval Western Europe, 300-900.* Routledge, Abingdon, 2007, 552 p.

Latin Bible, Vulgate version. Grand Rapids, New York, 2002, 1388 p.

LEO IV, "Forgiveness of Sins for Those Who Dies in Battle With the Heathen" in: MIGNE, *Patrologia Latina*, 115: 656-657 & 161:720 in: THATCHER (O.J.) & MCNEAL (E.H.), *A Source Book for Medieval History.* Scribners, New York, 1905, pp. 511-12

LOCK (P.), *The Routledge Companion to: The Crusades.* Routledge, Abingdon, 2006, 527 p.

MALORY (T.), *Le morte d'Arthur.* Project Gutenberg, 1998, 345 p.

ROBRECHT DE MONNIK, "Concilie van Clermont" in: MUNRO (D.C.), "Urban and the Crusaders" in: *Translations and Reprints from the Original Sources of European History.* University of Pennsylvania, 1:2 (1895), pp. 5-8

SALVADORI (M.S.) & FAVA (A.), eds., *Wereldgeschiedenis, van het Oude Griekenland tot het Oude Rome*. Geografisch Instituut De Agostini Spa – UTET SpA, Novara, 2007, 511 p.

TER VEEN (K.), *The Templars. Laying a legend to rest*. ASPEKT, Netherlands, 2006, 328 p.